

Inklusion i
folkeskolen 2013

VIDENSGRUNDLAG FOR LEDELSESOMRÅDER 2. FORÆLDRE

1

Skoleledere og skoleledelser er rollemønstre i skole-hjem-samarbejdet; læs her på hvilke måder ledelsen kan støtte og udvikle et inkluderende samarbejde omkring udsatte børn og unge.

I 2011 gennemførte Danmarks Evalueringsinstitut en spørgeskema- og interviewundersøgelse på seks udvalgte skoler, hvis rekrutteringsgrundlag er kendetegnet ved en høj procentdel af tosprogede børn og/eller familier i socio-økonomiske vanskeligheder. Undersøgelsen er baseret på information fra ledere, lærere, forældre m.fl.

Undersøgelsen sætter fokus på en række aspekter, der bringer skoleledelsens rolle og opgave i centrum i folkeskolens differentierede og mangefacetterede skole-hjem-samarbejde, kendetegnet bl.a. ved flg.:

- Skole-hjem-samarbejdet er differentieret
- Den anerkendende tilgang er grundstenen i samarbejdet mellem skole og hjem
- Samarbejdet glider lettere, når det er mere individualiseret og utvungent
- Hvis forældrene ikke samarbejder, har skolerne tydelige ansvarsstrategier
- Skolerne har en stærk (uformel) videndelingkultur.

Specifikt om skoleledelsen er der en række relevante fokuspunkter i undersøgelsen:

- Skoleledelsen skal være synlig, tilgængelig og deltage i både det brede og det specifikke samarbejde
- Skoleledelsen skal etablere og udvikle en værdibaseret relation mellem skole og hjem
- Skoleledelsen skal 'tale området skoleledelse frem' og etablere en fælles tilgang til og forståelse af skole-hjem-samarbejdet
- Skoleledelsen er pr. definition rollemønstre i skole-hjem-samarbejdet for alle parter, hvilket forudsætter en særlig 'egen opmærksomhed' og selvrefleksion.

I forhold til det inkluderende skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner er det i særlig grad nødvendigt med en skoleledelse, der forholder sig til dilemmaer som fx, i hvilket omfang og hvordan medarbejderne skal beskyttes, hvor grænserne for skolens indgriben i forældrenes privatsfære går mv.

Det overordnede svar på, hvad et inkluderende skole-hjem-samarbejde indebærer for en ledelse, er således, at der er etableret klare og afstemte forventninger til:

- Hvad skole-hjem-samarbejdet mere præcist skal indebære?
- Hvor ofte der skal samarbejdes?
- Hvad formål og dagsorden er?
- Hvad forældrene egentlig kan forvente af skolen?

For både medarbejdere og forældre er det vigtigt at møde og opleve en skoleledelse, som er tillidsvækkende i det generelle samarbejde, og som i det specifikke, til tider konfliktfyldte, direkte samarbejde, er i stand til at være konstruktiv og konfliktløsende. Dilemmaer i forbindelse med inklusion er uundgåelige og bør således af skoleledelsen være et udgangspunkt for at reflektere og træffe beslutninger.

Centralt for skoleledelsen i udviklingen af det inkluderende skole-hjem-samarbejde er, at ledelsen er åben for nye veje og typer af løsninger, der signalerer, at skolen ikke har patent på de gode løsninger, men at samarbejdet er et reelt samarbejde baseret på gensidighed, deltagelse og ligeværdighed, næsten uanset hvor forskellige forståelser der er tale om.

(1) Læs EVA rapporten fra 2011 om forældresamarbejde, "Det gode skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner – Erfaringer fra seks skoler med stærk praksis" på: www.eva.dk/projekter/2011/evaluering-af-det-gode-skole-hjem-samarbejde/rapporten/det-gode-skole-hjem-samarbejde-med-foraeldre-i-udsatte-positioner

2

Skoleledere har en særlig opgave, når børn og unge skal 'krydse' overgangene mellem det almenpædagogiske og det specialpædagogiske – den ene eller den anden vej. Så hvad er særlig vigtigt at vide?

Med forskningsmidler bevilget fra Servicestyrelsens pulje til kvalificering af Diplomuddannelsen på børne- og ungeområdet er det undersøgt, hvad det er i den professionelle indsats, der gør en forskel på, om handlinger virker inkluderende eller ekskluderende. Indsatsen ses ud fra et medborgerperspektiv med særlig fokus på forældres oplevelse af inklusionsindsatser.

Med forskningsprojektet etableredes dels et videnskabsteoretisk begrebsapparat, der opfanger kompleksiteten i krydsfeltet mellem almen- og specialpædagogik, dels et grundlag for at kvalificere den professionelle indsats og forældresamarbejdet, bl.a. lærernes indsats.

Forskningsprojektet tog udgangspunkt i bl.a. følgende professionsudfordringer:

- Hvorfor er det så svært for skoler, daginstitutioner og børne- og familieafdelinger at samarbejde, når nu alle vil det bedste for børnene?
- Hvorfor er det så svært at få indsatser til at hænge sammen?
- Hvordan kan man arbejde inkluderende i forhold til børn og unge? Hvad vil det kræve?
- Hvad betyder det for det professionelle arbejde og forståelsen af det at arbejde med et børne-/familiesyn?

De vigtigste resultater set i et bredere perspektiv kan sammenfattes således:

- Det viste sig at være en udfordring og til tider en hindring for samarbejdet, at de forskellige sektorer pr. definition i lovgrundlag og bekendtgørelser har formuleret forskellige perspektiver på, hvad et barn i vanskeligheder er, og hvad dette indebærer i form af organisatoriske og pædagogiske løsninger
- Det viste sig, at indsatser hænger bedst sammen, når der er en gennemgående professionsansvarlig, der er 'tovholder', ligesom de bedst koordinerede og bedst samarbejdede overgange på tværs af professioner og forvaltningsenheder, tilrettelagt i et tæt samarbejde med forældrene – og måske børnene, var de overgange, der fungerede bedst og var mest holdbare. Disse så også ud til på sigt at være de billigste, idet fejlede overgange syntes at øge problemerne
- For at indsatser skal hænge sammen, er det helt afgørende, at de ansvarlige professioner er opmærksomme på betydningen af 'timing' – forstået på den måde, at de nødvendige indsatser igangsættes på den rette tid, og at beslutninger herom bliver gennemskuelige for forældrene, der selvfølgelig inddrages i relevant omfang
- Det viste sig endvidere, at mobning har stor betydning i forbindelse med overgange mellem almen- og specialområdet, ligesom det viste sig, at lokalområdet, både i relation til mobning, men i det hele taget i forhold til inkluderende processer, havde en stor betydning. Der ligger her vigtige temaer, både til yderligere udforskning og til udvikling af det faglige arbejde, til mere systematisk at inddrage lokalområdet og de inkluderende og ekskluderende mekanismer, der findes der. Der er ingen tvivl om, at der ligger flere nøgler til en mere faglig kvalificeret, målrettet og i længden billigere indsats gemt i dette felt
- Endelig viste det sig, at professionernes selvforståelse havde større betydning for forståelsen af professionsopgaven, hvad enten det var undervisning, rådgivning mv., end de oprindeligt selv havde forestillet sig. Dette understreger nødvendigheden af, at professionerne reflekterer over - og fører dialog internt med hinanden om netop dette grundlæggende udgangspunkt for jobudførelsen.

(2) Læs artiklen, rapporten eller anvend undervisningsmaterialet "Man skal handle før mælken bliver sur" på hhv. NVIE www.nvie.dk og Servicestyrelsens hjemmeside www.boernediplom.dk

3

Inddragelse af forældre i arbejdet med elevplaner er en vigtig 'vej' i skole-hjem-samarbejdet i forhold til inklusion og derfor også en ledelsesopgave, viser en stor undersøgelse af effekter af specialundervisningen.

I en meget omfattende empirisk funderet og banebrydende undersøgelse af effekter af specialundervisningen fremlægges en lang række resultater bl.a. opdelt i tre aktørperspek-

tiver. Et af de tre aktørperspektiver er forældrenes perspektiv på, hvordan de oplever at være forældre til børn i mere eller mindre komplicerede læringssituationer. Selv om der altså er tale om en specifik gruppe forældre, er det en vigtig pointe i denne undersøgelse, at forældreaktørperspektivet generelt er underrepræsenteret, når der tages beslutninger i skolen, ikke kun vedrørende børn henvist til special-pædagogiske foranstaltninger, men også mere generelt. Med diverse politikpapirer som Salamancaerklæringen og Handicaperklæringen er det nødvendigt, at forældreaktørperspektivet inddrages i langt højere grad, således at skolens 'definitions-magt' ikke bliver ene om at sætte dagsordenen for skole-hjem-samarbejdet.

I denne undersøgelse er der to vigtige aspekter, der relaterer sig til ledelsesmæssige aspekter, dels fordi der er tale om, hvordan forældrene bliver mødt i det konkrete samarbejde, dels hvordan de bliver mødt værdimæssigt af skolen:

- Først og fremmest oplever forældrene ikke, at de med deres viden om deres barn inddrages i tilstrækkelig grad som resourcepersoner i skolens virksomhed. Når der er tale om inddragelse er det typisk i de første skoleår, dette sker. Denne kritik af manglende inddragelse gælder endvidere i særlig grad arbejdet med elevplaner.
- Dernæst udtrykker forældrene i denne undersøgelse generelt, at de ser sig selv som advokater for deres barn, hvilket af skolen enten bliver mødt med anerkendelse af forældre som ressourcer og etablering af et gensidigt samarbejde, eller bliver mødt med mistænksomhed og vurderinger i form af manglende forældreevne og mere eller mindre åbent formuleret kritik.

Med udgangspunkt i undersøgelsens mange fund fremlægges bl.a. følgende forslag til 'Byggesten til god praksis':

- Mere tid til det formelle skole-hjem-samarbejde end de typiske to årlige konsultationer
- Mere inddragelse af forældrene i arbejdet med elevplaner og mere kvalitet ind i dette arbejde
- Flere uformelle kontakter og aktiviteter, hvor forældre møder repræsentanter for skolen
- Mere inddragelse af 'forældrestemmen' igennem hele skoleforløbet og ikke kun i starten af dette
- Færre oplevelser af brud på kontinuiteten i form af lærerskift og skift i andre samarbejdsrelationer, der, set fra et forældreperspektiv, ofte betyder, at der skal startes forfra
- Færre oplevelser af manglende sammenhæng i de pædagogiske mv. indsatser, når og hvis kvaliteten i det pædagogiske miljø øges blandt andet gennem videndeling, tilknytning af andre interne eller eksterne resourcepersoner.

Med disse aspekter, der alle vedrører udfordringer for inklusion, er det oplagt, at 'ledelsesmagt' og 'ledelseskraft' er nødvendige ressourcer at trække på for at få optimeret et inkluderende skole-hjem-samarbejde. Med andre ord understreger effektundersøgelsen betydningen af, at en skoleledelse etable-

rer rammer og resurser til at medarbejderne i samarbejde med forældrene som aktører udvikler ejerskab til denne opgave.

(3) Læs; Niels Egelund & Susan Tetler (red.) (2009). *Effekter af specialundervisningen - Pædagogiske vilkår i komplicerede læringssituationer og elevernes faglige, sociale og personlige resultater*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

4

Skoleledelsen på mange skoler i landet har en særlig opgave i forhold til et inkluderende skole-hjem-samarbejde med forældre med anden etnisk baggrund end dansk; i dette materiale anvises der veje til at løse denne opgave.

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration udgav i april 2010 et materiale om skole-hjem-samarbejde med nydanske forældre, baseret på forskning, undersøgelser og udgivelser om betydningen af et godt skole-hjem-samarbejde.

Materialet er særlig fokuseret på samarbejde, når der er tale om forældre med anden etnisk baggrund end dansk, men det understreges, at i princippet vedrører materialets konklusioner og anbefalinger alle forældre og skolens samarbejde med disse. Hovedbudskabet er, at alle forældre skal ses som en ressource i samarbejdet omkring læring og udvikling. Netop i forhold til skoleledelsens opgave og ansvar for at få etableret et inkluderende skole-hjem-samarbejde peges der i dette materiale på en række anbefalinger som fx:

- Tydelighed i forventningsafstemning uden at være ekskluderende
- Klarhed i budskaberne fra skolen med en inkluderende 'tone'
- Formidle og sikre indsigt og viden om skolens liv
- Etablere forståelse og dialog om mål og hensigt med skole-hjem-samarbejdet
- Planlægge samarbejdet med en tilstrækkelig ramme af tid og rum til aktiviteter
- Etablere muligheden for at skabe en fælles forståelse af barnet som elev.

I materialet henvises til betydningen af det anerkendende og værdsættende aspekt. Dette anføres både som den bærende værdi i skole-hjem-samarbejdet og som en konkret metode, hvor det at være åben og udforskende i sig selv er værdsættende. Materialet rummer en række helt konkrete forslag til, hvordan de mange sider af skole-hjem-samarbejdet kvalificeres. Herudover er der i materialet forslag til en række yderligere tiltag over for de udfordringer, der er i forhold til det etniske som fx beskrivelser af muligheder for etablering af netværk, familieklasser, forældrecafeer mv.

(4) Læs mere i materialet *Det gode skole-hjem-samarbejde*. Håndbog til skole-hjem-samarbejde med nydanske forældre. Udgivet af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration i april 2010 eller find dette materiale på www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/5D-A0130F-8591-4CBA-A2E6-CC7A329C13CC/0/1020101_Detgode-skolehjemsamarbejde_samlet.pdf

5

Der er evidens for, at inklusion har positive konsekvenser for såvel lærings- som sociale processer for børnene i skolen. Dette faktum giver skoleledelsen en række gode argumenter i forhold til, hvorfor inklusion er så vigtig.

At argumentere over for forældrene for kvaliteterne i, at en skole arbejder med inklusion, er en kompleks opgave. Skoleledelsen må derfor - med viden som grundlag - kunne begrunde, hvorfor inklusion er vigtig. Her er der støtte at hente i en foreløbig forskningskortlægning: "Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen" fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. I konklusionen fremhæves en række positive aspekter i forbindelse med inklusionsindsatser, hvor den positive sammenhæng eller "syntesemulighed" mellem inklusion og effekt omfatter:

- At inklusionstiltag i klassen har gode muligheder for syntese på effekter, både målt på elever med særlige behov, og på almenelever. Inklusionstiltag uden for klasserummet, men på skolen vil alene kunne forventes at bidrage med syntese i forhold til elever med særlige behov
- At inklusionstiltag rettet mod individuelle elever med særlige behov giver gode syntesemuligheder, når virkningen alene måles på de samme elever. Inklusionstiltag rettet mod alle elever i klassen er forbundet med gode muligheder for syntese både i forhold til elever med særlige behov og almenelever.
- At inklusion som reaktiv eller præventiv foranstaltning kun giver gode muligheder for syntese i forhold til elever med særlige behov
- At inklusion foretaget og undersøgt i 1-2 skolefag giver gode syntesemuligheder både i forhold til elever med særlige behov og almenelever. Inklusion i flere eller alle skolefag giver de bedste syntesemuligheder i forhold til elever med særlige behov.

Med disse fund, der alle er evidensbaserede, står en skoleledelse stærkere i forhold til at argumentere for inklusion.

(5) Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.(2012). *Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen. En forskningskortlægning*. Forskningsserien nr. 11. Aarhus Universitet.

